

Formem mestres trilingües per a una societat cosmopolita: El projecte Guideway

Cristina Escobar Urmeneta*

Recepció original: 19 d'abril de 2017

Acceptació: 08 de juny de 2017

Publicació: 27 de juliol de 2017

La capacitat de comunicar-se eficientment en una llengua estrangera, i més concretament en anglès, ha deixat de ser un segell de prestigi reservat a unes minories per esdevenir una competència clau per al ciutadà que viu en una societat globalitzada. D'altra banda, les demandes de la societat avancen més ràpidament que els marcs normatius, i l'anglès continua sent una «assignatura pendent» en l'ensenyament terciari a Catalunya. La formació inicial de mestres és, en aquest aspecte, un cas d'especial rellevància, atesa la influència perllongada que tindrà cada nova promoció d'egressats del sistema universitari català sobre les futures trenta o quaranta generacions d'infants. Si revisem els plans d'estudis d'educació infantil i primària, constatem que la majoria d'aquests programes formatius no garanteixen competències en anglès —o en qualsevol altra llengua estrangera— properes al nivell B2 prescrit per a qualsevol tipus de docent per la Llei d'Educació de Catalunya (LEC). És a dir, molts mestres que es graduen a Catalunya encara presenten, any rere any, un nivell d'anglès absolutament insuficient per respondre al desafiament multilingüe a què s'enfronten les escoles catalanes.

Mentrestant, a l'escola primària, els programes denominats d'Aprenentatge Integrat de Continguts i Llengua o AICLE (en anglès, *Content and Language Integrated Learning* o *CLIL*) s'estenen progressivament, promoguts per les polítiques lingüístiques del Consell d'Europa, com a estratègia educativa preferent de promoció del plurilingüisme. En un enfocament AICLE, la llengua estrangera, comunament l'anglès, s'utilitza com a llengua vehicular de diverses àrees curriculars (sovint anomenades, amb poc encert, «no lingüístiques»). L'establiment d'un programa d'aquest tipus en un centre escolar permet l'augment substancial d'hores de contacte amb la llengua meta i l'ús autèntic de l'anglès per ensenyar i aprendre sobre el món que envolta l'infant. Tots dos atributs — un contacte més extens i de més qualitat amb la llengua meta— són trets que afavoreixen l'aprenentatge de llengües segones i estrangeres. Per això, per garantir la qualitat, l'AICLE incorpora un enfocament didàctic específic que atén tant a l'aprenentatge de la matèria com al de la llengua meta. Aquest enfocament beu de les fonts dels enfocaments LAC (*Language Across the Curriculum*; Bullock, 1975) i de la pedagogia de la immersió lingüística.

(*) Cristina Escobar Urmeneta és doctora en Ciències de l'Educació (UAB), especialitzada en Aprenentatge Integrat de Continguts i Llengua en l'educació bàsica i superior (AICLE/ICLES), i en models empoderadors de formació inicial i continuada del professorat de llengües segones i estrangeres. És investigadora principal del Grup de Recerca 'Llengua i Educació' (LED), i del projecte de recerca 2014-ARMIF-00009, que ha donat lloc als estudis del present monogràfic de *Temps d'Educació*. En l'actualitat coordina el Màster *Teacher Development for Content and Language Integrated Learning (CLIL)* i assessora les administracions educatives en diverses temàtiques relacionades amb la millora de la formació docent del professorat de i en llengües estrangeres. En el passat, ha treballat de mestra i de professora de secundària a l'ensenyament públic. Adreça electrònica: cristina.escobar@uab.cat

De manera paral·lela, com a conseqüència de les polítiques actives de foment del plurilingüisme i la internacionalització potenciades per l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), les universitats europees han posat en marxa programes d'*Internacionalització a casa* (Nilsson, 1999) en graus i postgraus, que adopten l'anglès (o una altra llengua d'ús internacional) com a llengua vehicular. Així, en els últims deu anys s'ha incrementat notablement el nombre i la varietat de programes amb «Docència Universitària en Anglès» o DUA (en anglès, *English Medium Instruction* o *EMI*) que ofereixen les universitats catalanes, igual que ha succeït a tota Europa. Una de les finalitats principals d'alguns d'aquests programes és la millora de la competència comunicativa dels estudiants que hi accedeixen. Quan aquest és el cas, els programes DUA es denominen més específicament d'*Integració de Continguts i Llengua en l'Educació Superior* o *ICLES* (en anglès, *Integrating Content and Language in Higher Education* o *ICLHE*; Wilkinson, 2004), encara que la denominació AICLE també engloba aquest context¹.

Ensenyar en una llengua estrangera a l'educació primària, i molt especialment en el context català, està íntimament relacionat amb la formació inicial dels mestres. El desafiament que suposa l'AICLE en aquesta etapa educativa a Catalunya exigeix professionals formats específicament per actuar com a docents en aquest tipus de contextos. És a dir, calen mestres plenament implicats en el projecte pedagògic i lingüístic de l'escola amb competències comunicatives en anglès i amb competències professionals generals —i també específiques— en ensenyaments AICLE. Sensible a aquesta qüestió, la Facultat d'Educació de la UAB va posar en marxa al setembre de 2012 un programa pilot denominat «Grau d'Educació Primària – Docència Universitària en Anglès» (GEP-DUA), una modalitat del «Grau d'Educació Primària» (GEP) estàndard, ofert des de 2009.

Els supòsits sobre el quals es va construir el programa pilot van ser tres: (a) l'escola catalana necessita un cos de mestres generalistes amb una alta competència en anglès; (b) l'enfocament ICLES pot esdevenir un bon instrument per a la formació de mestres generalistes capacitats per fer servir l'anglès com a llengua vehicular de la docència en l'educació primària, i (c) el programa pilot ha de partir dels mateixos postulats pedagògics i continguts curriculars que el programa estàndard. El GEP-DUA és, per tant, un programa paral·lel al GEP estàndard, amb el qual comparteix, d'una banda, l'objectiu de proporcionar als estudiants la formació bàsica necessària per exercir la professió de mestre a la franja de 6 a 12 anys de l'escolaritat obligatòria i, de l'altra, «la tradició pedagògica marcada pel llegat de Rosa Sensat» (v. web oficial del grau).

El fet diferencial entre totes dues modalitats del GEP és que, mentre que en el programa estàndard la majoria d'assignatures es cursen en català, els estudiants del GEP-DUA cursen en anglès entre un 65% i un 80% dels 240 crèdits del grau, amb la qual cosa gaudeixen de l'oportunitat d'assolir un nivell avançat de competència comunicativa en aquesta llengua i d'experimentar com a alumnes un enfocament didàctic similar al que en el futur proper probablement utilitzaran com a mestres. La formació curricular integrada es complementa amb la possibilitat de cursar una assignatura optativa de didàctica de l'AICLE en què aprendran els fonaments i estratègies docents propis dels ensenyaments integrats.

(1) Tots dos acrònims —AICLE (*CLIL*) i ICLES (*ICLHE*)— designen programes educatius en què la docència s'imparteix en una llengua estrangera. Tanmateix, ateses les grans diferències entre les estratègies pedagògiques que cal desplegar en l'ensenyament primari/secundari i en l'ensenyament superior, en aquest monogràfic optem per mantenir la diferenciació terminològica.

Aquesta aposta aspira a superar l'opció de contractació de professorat nadiu presa per altres comunitats autònomes, també debatuda en el passat dins de l'àmbit català, que suposaria acceptar al parlant nadiu com a referent preferent o únic de parlant competent, en un món en què si la tria majoritària de l'anglès com a llengua estrangera té sentit és precisament per ser la llengua que possibilita millor la comunicació entre parlants de llengües ben diverses. La contractació generalitzada de professorat nadiu afavoriria, a més, una altra conseqüència poc desitjable: el risc d'afermar el rol de l'anglès com a «circumstància» en el context del centre, que, com un «bolet» queda al marge del projecte educatiu d'escola.

De forma paral·lela al desenvolupament de propostes pedagògiques en anglès per a l'educació primària, secundària i terciària, a Catalunya han emergit una quantitat substancial d'estudis que aspiren a comprendre millor allò que significa ensenyar i aprendre en un context AICLE, així com a avaluar l'eficàcia dels programes posats en funcionament. Fent-se ressò d'aquesta línia d'investigació, *Temps d'Educació* (núm. 45) va dedicar l'any 2013 un monogràfic amb un conjunt d'estudis i d'experiències AICLE i ICLES en el qual també s'abordava la formació del professorat.

Continuant aquest camí, el monogràfic que aquí presentem vol aportar un conjunt d'estudis i experiències sobre el «cas» del GEP-DUA ofert per la UAB que contribueixin, en general, a la reflexió acadèmica i docent sobre els programes universitaris d'internacionalització a casa i, particularment, sobre els graus de formació de mestres en anglès. Els estudis s'han dut a terme dins del projecte Guideway (2014 ARMIF 00009), que s'inscriu en el programa de «Programa de Millora i Innovació en la Formació de Mestres» (MIF) (<http://mif.cat/>).

Així, aquest monogràfic aspira, d'una banda, a retratar i comprendre què és, com és i com ha evolucionat el GEP-DUA en els seus tres primers anys de funcionament (2012-2015), i, de l'altra, per extensió, identificar els desafiaments del Grau, i com aquests són abordats pel professorat i per la institució.

En suma, el monogràfic presenta vuit articles i un annex que han estat elaborats per un equip investigador multidisciplinari que, treballant en clúster i partint de dades documentals, conversacionals, textuais i numèriques provinents de diferents fonts, ha utilitzat una varietat de perspectives metodològiques –anàlisis quantitatives i interpretatives–, tot adequant l'aparell metodològic a les necessitats de cadascuna de les preguntes anteriorment presentades (Cohen, Manion i Morrison, 2007; Dyer, 1995; Mercer, 2004; Robson, 2002).

Els dos primers articles situen respectivament la temàtica i aborden els fonaments teòrics de la internacionalització a casa, presenten i justifiquen pedagògicament les característiques del GEP-DUA i n'analitzen el procés de desplegament. Tres articles presenten els resultats del programa pilot en els tres primers anys d'implementació del programa a través de dos estudis quantitius que mesuren el grau d'èxit del programa al voltant de diversos indicadors i d'un estudi qualitatiu que identifica les raons que van portar als estudiants del grau a triar el GEP-DUA. Per últim, els tres darrers estudis de cas presenten experiències desenvolupades dins assignatures d'àrees de coneixement de pedagogia sistemàtica i de pedagogia aplicada (1r curs), i de didàctica de l'educació física (2n curs).

A tall de cloenda, el monogràfic incorpora com a annex un Manual d'usos lingüístics per a Graus universitaris ICLES que pot servir com a eina de treball en altres contextos universitaris en què es discuteix el rol que les diferents llengües han de jugar en les activitats d'aprenentatge i el paper que juga el professorat de continguts quan es persegueix la millora de la competència comunicativa dels estudiants d'una llengua addicional.

Referències

- Bullock, A. [ed.] (1975) *'The Bullock Report' A language for life. Report of the Committee of Enquiry appointed by the Secretary of State for Education and Science*. Londres, Her Majesty's Stationery Office.
- Cohen, L.; Manion, L.; Morrison, K. (2007) *Research Methods in Education*. Nova York, Routledge.
- Dyer, C. (1995) *Beginning Research in Psychology: A Practical Guide to Research Methods and Statistics*. Oxford, Blackwell.
- Mercer, N. (2004) «Sociocultural discourse analysis: analysing classroom talk as a social mode of thinking». *Journal of Applied Linguistics*, 1 (2), p. 137–168.
- Nilsson, B. (1999) «Internationalisation at home: Theory and praxis». *EAIE Forum* 12 (Spring).
- Robson, C. (2002) *Real World Research: A Resource for Social Scientists and Practitioner Researchers*. Oxford, Blackwell
- Wilkinson, R. [ed.] (2004) *Integrating Content and Language. Meeting the Challenge of a Multilingual Higher Education; Proceedings of the ICL Conference (23-25 d'octubre de 2003)*. Maastricht, Universitaire Pers Maastricht.